

Κωνσταντίνος Σπ. Τσιώλης

«Ο μέγιστος τῶν ναῶν τοῦ Ἄθωνος, τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος»

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

Στις 16 Ἰουνίου τοῦ 1900 τελοῦνται τὰ ἐγκαίνια τοῦ μεγαλοπρεποῦς νεοανεγερθέντος ναοῦ, τοῦ Καθολικοῦ τῆς ἐν Ἁγίῳ Ὁρει ρωσικῆς σκήτης τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου, τῆς γνωστῆς ὡς «Σαράϊ» ἢ «Σεράγιον». Ὁ Ναὸς θεμελιώθηκε στὶς 16 Ἰουνίου 1867 ὑπὸ τοῦ μεγάλου δουκὸς τῆς Ρωσίας, Ἀλεξίου Ἀλεξάνδροβιτς. Οἱ ἐργασίες ἀνέγερσής του ἄρχισαν τὴν 4η Ἀπριλίου 1881 καὶ ἀποπεράτωθηκε τὴν 1^η Ἰουλίου 1899. Αὐτὰ δηλοῦνται, ρωσιστί, σὲ ἐντοιχισμένη μαρμάρη στήλη δίπλα ἀπὸ τὴ δεξιὰ παραστάδα τῆς μεσαίας αὐτοῦ μεγάλης πύλης:¹

«Οὗτος ὁ μεγαλοπρεπέστατος Ναὸς ἐθεμελιώθη αὐτοπροσώπως ὑπὸ τῆς Α. Α. Μεγαλειότητος τοῦ Μεγάλου Δουκὸς Ἀλεξίου Ἀλεξάνδροβιτς τῆ 16ῃ Ἰουνίου 1867 ἐπὶ τῆ μνήμῃ τῆς θαυμασίας σωτηρίας τοῦ γεννητοροῦ αὐτοῦ Αὐτοκράτορος Ἀλεξάνδρου τοῦ Β΄ ἐκ τῆς κατ' αὐτοῦ κακούργου ἀποπείρας ἐν Παρισίοις τῆ 25ῃ Μαΐου 1867. Ἡ ἔναρξις τῶν κτιρίων ἐπηκολούθησε τῆ 4ῃ Ἀπριλίου 1881 ἐπὶ ἡγουμένου τοῦ ἀρχιμανδρίτου Θεοδωρήτου, ἅτινα ἀνυψώθησαν μέχρι τῆς ἐπιφανείας τοῦ ἐδάφους. Ἡ λοιπὴ ἐργασία ἤρξατο τῆ 3ῃ Μαΐου 1893 ἐπὶ ἡγουμένου ἀρχιμανδρίτου Ἰωσήφ καὶ ἀπεπερατώθη τῆ τοῦ Θεοῦ βοήθειᾳ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ τῆ 1ῃ Ἰουλίου 1899. Ἡ δὲ καθιέρωσις τοῦ Ναοῦ τούτου συνετελέσθη τῆ 16ῃ Ἰουνίου 1900 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωσήφ μετὰ τῆς ἐν Χριστῷ ἀδελφότητος ὑπὸ τοῦ πρώην Κωνσταντινουπόλεως ἀγιωτάτου Πατριάρχου Ἰωακείμ τοῦ Γ΄».

Σχετικὰ μὲ τὶς δαπάνες καὶ τὸν ὑπεύθυνον τῆς ἀνεγέρσεώς του ἀρχιτέκτονα Χριστόδουλο Κορφιάτη,² ὁ ἐσφιγμενίτης ἱερομόναχος Γεράσιμος Σμυρνάκης ἀναφέρει:³

«[...] Ἡ ἀξία ὀλοκλήρου τοῦ Ναοῦ ὑπολογίζεται εἰς 2.000.000 ρουβλίων ὡς ἔγγιστα ἢ 233.333 ὀθωμανικῶν λιρῶν. Ἡ κατασκευὴ τοῦ Ναοῦ καὶ τῶν ἐν γένει οἰκοδομῶν μετὰ τῶν παραρτημάτων τῆς σκήτης εἶχον ἀνατεθῆ τῷ ἐκ τῆς Γλώσσης τῆς νήσου Σκοπέλου ἀρχιτέκτονι κ. Χριστοδούλῳ».

Μὲ ἀφορμὴ τὴν εἶδηση τῶν ἐγκαινίων τοῦ νέου μεγαλοπρεποῦς ναοῦ τοῦ «Σεραγίου» ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης δημοσιεύει στὴν *Ἀκρόπολι* τῆς 23ῃς Ἰουνίου 1900 τὴν ἐπιφυλλίδα «Ἁγιον Ὅρος. Τὸ Σαράϊ καὶ ὁ Ναὸς του»⁴. Στὸ δημοσίευσμά του ὁ Μωραϊτίδης,⁵ ἀφοῦ ἀναφέρει λίγα ἱστορικὰ στοιχεῖα γιὰ τὴ Σκήτη (ἀξιοποιώντας καὶ στοιχεῖα ἀπὸ παλιότερο σχετικὸ δημοσίευσμά του, ὅπως θὰ δοῦμε), στέκεται ἰδιαίτερα στὸν ἄρτι ἐγκαινιασθέντα παμμέγιστον ναὸ τῆς Σκήτης, πὺλ τὸν ἀποκαλεῖ ὡς:

«Τὸν μέγιστον τῶν ναῶν τοῦ Ἄθωνος. Τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος, βαρὺ μνημεῖον τῆς μέχρι Ἀνατολῆς κατελθούσης ρωσικῆς τέχνης».

Τὸ χρονογράφημά του τὸ δημοσιεύει μὲ τὸ σύνθημα γιὰ τὰ ταξιδιωτικὰ του ἄρθρα ψευδώνυμο, «Ὁ ταξιδιώτης». Μετὰ τὸ πέρας

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, ἔργο (2018) τοῦ Κώστα Ντιό.

τοῦ χρονογράφηματος ἢ σύνταξη τῆς ἐφημερίδος δημοσιεύει σύντομο χρονικὸ τῆς τελετῆς τῶν ἐγκαινίων:

«ΣΗΜ. ΑΚΡ. — Ἡ τελετὴ τῶν ἐγκαινίων ἤρχισε τὴν 8ην πρωϊνὴν ὥραν τῆς Παρασκευῆς. Ἡ πομπὴ ἐξεκίνησε προηγουμένων τῶν μοναχῶν καὶ τῶν ἱερέων ἐνδεδυμένων ἐπιχρύσους στολὰς καὶ ἀκολουθοῦντος τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ τὸν ὁποῖον ὑπεβάσταζον ὁ αἰδεσιμώτατος κ. Ἀρσένιος καὶ εἷς διάκονος. Εἶποντο ὁ πρεσβευτὴς κ. Ζηννόβιεφ καὶ ὁ ναύαρχος Βίριλεφ ἀντιπροσωπεύον τὸν μέγαν δούκα Ἀλέξιον τὸν θεμελιωτὴν τοῦ ναοῦ. Εἶτα οἱ κυβερνηταὶ καὶ μετ' αὐτοὺς οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν σκαφῶν “Ἀλέξανδρος Β΄”, “Ζαπορόζετο”, “Τζεονομόρετς”, “Κολχίς”. Ἄγημα ναυτῶν τοῦ θωρηκτοῦ “Ἀλέξανδρος Β΄” ἦτο παρατεταγμένον ἀπὸ τῆς κλίμακος μέχρι τοῦ Ναοῦ.

Οἱ ἐπίσημοι εἰσῆλθον εἰς τὸν Ναὸν ἐνῶ οἱ κληρικοὶ περιήρχοντο τὸ οἰκοδόμημα ψάλλοντες τὴν λιτανείαν, μετὰ τὴν ὁποίαν παρετέθη ἐπίσημον πρόγευμα εἰς τὸ ὁποῖον ὁ Ζηννόβιεφ ἔφερε πρῶτον πρόποσιν ὑπὲρ τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ, τὴν ὁποίαν ἠκολούθησαν ἄλλαι, ἐξ ὧν αἱ πλειότεραι ὑπὲρ τοῦ μεγάλου δουκὸς

Κωνσταντίνος Σπ. Τσιώλης

«Ο μέγιστος τῶν ναῶν τοῦ Ἁθωνος, τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος»

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

Γερομόναχος Στέφανος, «Ἅγιον Ὄρος. Ἡ σκῆτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου», *Λεῶματα τοῦ Ἁγίου Ὄρους Ἄθω*, Κελλίον Ἀποστόλου Θωμᾶ, Ἄθως 1913, σ. 28.

Ἀλεξίου».

Ὅπως δηλώνει κι ὁ Μωραϊτίδης, θεμελιωτῆς τοῦ Ναοῦ θεωρεῖται ὁ μέγας δούξ Ἀλέξιος τῆς Ρωσίας, ὁ ὁποῖος:⁶

«μεταβάς πρὸ χρόνων μετὰ χρυσοστολίστου καὶ ἐπιδεικτικῆς συνοδείας, εἰσῆλθεν εἰς τὴν ταπεινὴν τότε Σκῆτην καὶ ἐχάραξε διὰ τῆς λεπτῆς βαίνης ράβδου τοῦ τὰ θεμέλια τοῦ Καθολικοῦ [...] Ἐτέθησαν τὰ θεμέλια αὐτοῦ ὀγκώδη ὡς θεμέλια μεγάλου φρουρίου ὑπόγεια βαθέα, ὑψώθησαν πέντε μέτρα ἄνω τῆς ἐπιφάνειας τοῦ ἐδάφους».

Ὁ Μωραϊτίδης εἶχε ἐπισκεφθεῖ τὸ Ἅγιον Ὄρος τὸ 1888,⁷ καὶ εἶχε μεταβεῖ στὴ Σκῆτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου τὶς ἡμέρες τοῦ Δεκαπενταυγούστου τοῦ 1888.⁸ Ἀργότερα δημοσιεύει στὴν *Ἀκρόπολι* στὰ φ. τῆς 31.3.1889 καὶ τῆς 3.4.1889, μὲ τίτλο «Ἡ Ἀκρόπολις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Τὸ Σαράϊ», τὶς ἐντυπώσεις του ἀπὸ τὴ Ρωσικὴ σκῆτη, τὸ Σαράϊ.⁹ Τὰ ἄρθρα δημοσιεύονται ἀνυπόγραφα. Ὅμως, τὸ γεγονός ὅτι ἓνα μεγάλο μέρος αὐτῶν ἀναδημοσιεύονται στὸν Γ' τόμο τῶν ταξιδιωτικῶν ἐντυπώσεων τοῦ Μωραϊτίδη στὸ ἔργο του *Μὲ τὸν βορῆ τὰ κύματα*,¹⁰ πιστοποιεῖ ὅτι ὁ ἀρθρογράφος εἶναι ὁ Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης.

Ὁ Μωραϊτίδης τὸν Αὐγούστο τοῦ 1888 εἶδε, ὅπως δηλώνει, τὰ θεμέλια τοῦ ἀνεγειρομένου Ναοῦ:¹¹

«Εἰσῆλθον εἰς τὴν μεγίστην αὐλὴν τοῦ θαυμάζων τὰ ὀγκώδη τοῦ ἤδη ἀνεγειρομένου Ναοῦ θεμέλια, καὶ τὸν πλούσιον ἀρχιτεκτονικὸν τρόπον τῶν πτερυγῶν. Διότι τὸ Σαράϊ ὀνομάζεται μὲν καὶ εἶναι Σκῆτη, ἀλλ' εἶναι κτισμένον ὡς ἓνα παμπάλαιον Μοναστήριον».

Ἀπὸ τὴν περιγραφή τοῦ Ναοῦ ἀπὸ τὸν Ἀλέξανδρο Μωραϊτίδη, στὴν ἐπιφυλλίδα του στὴν *Ἀκρόπολι* τῆς 23^{ης} Ἰουν. 1900, φαίνεται ὅτι ἐπισκέφτηκε πάλι τὴ Σκῆτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου ἴσως, κατὰ τὴν δευτέρη ἐπίσκεψή του στὸ Ἅγιον Ὄρος τὸ καλοκαίρι τοῦ 1893.¹² Τότε, ὁ Ναὸς εἶχε ἀρχίσει ἤδη ἀπὸ τὸ 1891 νὰ ἀνεγείρεται, ἐπὶ

ἡγουμένου τῆς Σκῆτης τοῦ ἀρχιμανδρίτου Ἰωσήφ.¹³

Ὁ Τύπος τῆς ἐποχῆς ἀναφέρεται στὴν τελετὴ τῶν ἐγκαίνιων. Στὴν *Ἀκρόπολι* τῆς 21ης Ἰουνίου 1900, σημειώνεται:¹⁴

«Θεσσαλονίκη, 20 Ἰουνίου. –(δι' ἐμμέσου ὁδοῦ)– Ὁ κοσμήτωρ τῆς θεολογικῆς σχολῆς τῆς Μόσχας κ. Ἀρσένιος μετέβη εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος καὶ περιῆλθε τὰς κυριωτέρας ἑλληνικὰς μονὰς, ἐπισκεφθεὶς καὶ τὸν πατριάρχην Ἰωακείμ. Τὰ ἐγκαίνια τῆς νέας ρωσικῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Ἀνδρέου θὰ τελεσθοῦν τὴν προσεχῆ Παρασκευῇ, χοροστατοῦντος τοῦ Πατριάρχου Ἰωακείμ μετὰ τῶν λοιπῶν ἱεραρχῶν τῆς μονῆς Βατοπεδίου».

Τὸ *Ἐμπρὸς* στὶς 14 Ἰουνίου 1900 γράφει:¹⁵

«Ὡς εἶχομεν προαναγγεῖλει σήμερον ἀποπλέει ἐκ Πειραιῶς τὸ ρωσικὸν θωρηκτὸν “Ἀλέξανδρος Β’”, ἐπὶ τοῦ ὁποῖου ἐπιβαίνει ὁ διοικητῆς τοῦ ρωσικοῦ στόλου τῆς Μεσογείου ὑποναύαρχος κ. Βίριλφ καὶ τὸ εὐδρομον “Ζαπαρόβετς” κατευθυνόμενα εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὅπως διὰ τῆς παρουσίας των προσδώσουν μεγαλύτεραν λαμπρότητα εἰς τὰ τελεσθῆσόμενα ἐγκαίνια τοῦ δαπάναις τοῦ Τσάρου ἀνεγερθέντος ἐκεῖ ρωσικοῦ ναοῦ».

Ἡ *Ἔστια* τῆς 23ης Ἰουνίου 1900 ἀναφέρεται ἐκτενῶς, μὲ ἓνα ἀνώνυμο ἄρθρο, στὸ χρονικὸ τῆς τελετῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τοῦ νέου Ναοῦ, ποὺ ἀνήγειραν οἱ Ρῶσοι στὸ Ἅγιον Ὄρος, στὴ Σκῆτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου:¹⁶

«Οἱ Ρῶσοι, ὡς μᾶς γράφει ὁ ἐν Κωνσταντινουπόλει πρεσβευτῆς τῆς Ρωσίας κ. Ζηνόβιεφ καὶ ὀλόκληρος μοῖρα τοῦ ρωσικοῦ στόλου ὑπὸ τὸν ναύαρχον Βιρίλιεφ ἐκπροσωποῦντα τὸν μέγα δούκα Ἀλέξιον τὸν καταθέσαντα πρὸ διετίας τὸν θεμέλιον τῆς ἐκκλησίας λίθον. Τῆς τελετῆς τοῦ ἁγιασμοῦ τῆς νέας Ρωσικῆς ἐκκλησίας προϊστάτο οὗτος ὁ Ὁρθόδοξος Ἑλληνοὐκουμενικὸς πατριάρχης Ἰωακείμ ὁ Γ', δεχθεὶς ἐπὶ τούτῳ κατόπιν τὰς θερμὰς εὐχαριστίας τοῦ κ. Ζηνόβιεφ.

Ἐπίσημον γεῦμα

Κατὰ τὰ ἐπιδόρπια τοῦ γεύματος, ὅπερ ὑπῆρξεν κατακλείς τῶν Ρωσικῶν τούτων ἑορτῶν, ὁ Ρῶσος πρεσβευτῆς προέπιεν εἰς ὑγίαν τοῦ παναγιωτάτου Ἰωακείμ τοῦ Γ' ἀποκαλέσας αὐτὸν “Στῦλον τῆς Ὁρθοδοξίας”. Κατόπιν ὁ κ. Ζηνόβιεφ προέπιεν ὑπὲρ τῆς εὐδαιμονίας ὅλων τῶν ἐν τῷ Ἄθῳ μοναστηρίων καὶ εἰς ὑγίαν τῶν παρακαθημένων ἐκπροσώπων τῶν μοναστηρίων τούτων.

Τί εἶπεν ὁ Πατριάρχης.

Εὐθὺς μετὰ τὸν Ρῶσον πρεσβευτὴν ἠγέρθη ἡ Α. Πανα-

Κωνσταντίνος Σπ. Τσιώλης

«Ο μέγιστος τῶν ναῶν τοῦ Ἄθωνος, τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος»

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

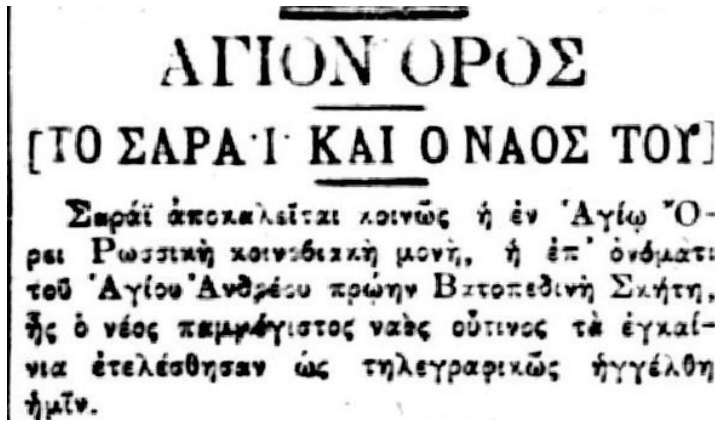
γιότης, ὁ τέως Πατριάρχης, ὅστις δικαιολογῶν τὴν παρατυπίαν τῆς προπόσεως, τοῦ πράγματος ἀντικειμένου κατ' ἀρχὴν εἰς ἐκκλησιαστικὰ γεύματα, εἶπεν ὅτι πράττει τοῦτο ὅπως ἐκπληρώσει καθήκον ἱεράς εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν μονὴν Βατοπεδίου:

“Αἱ τελεταὶ καὶ αἱ ἑορταὶ εἰς εἰς ἅς παρέστητε σήμερον, εἶπεν, ἀποτελοῦν διὰ τὴν Σκήτην τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου κρηπίδα φωτεινὴν τῆς πλήρους δράσεως πεντηκονταετοῦς ἱστορίας τῆς. Ἡ Σκήτη ἐκφράζει ἐπὶ τούτῳ βαθεῖαν εὐγνωμοσύνην πρὸς πάντας ἐκείνους οἱ ὅποιοι συνετέλεσαν εἰς τὴν πρόοδόν τῆς, εἰς τὴν μονὴν Βατοπεδίου ἰδίᾳ καὶ ἰδιαίτατα πρὸς τὴν Α. Α. Μ. τὸν Τσάρον ὅστις πάντοτε ἐπέδειξε διαθέσεις εὐεργετικὰς πρὸς τὸ ἱερὸν ἴδρυμα.”

Καὶ ἡ Παναγιότης τοῦ προσκαλεῖ ἐπὶ τούτῳ τοὺς παρισταμένους νὰ πῶν εἰς ὑγείαν τοῦ Τσάρου καὶ πασῶν τῶν Ρώσων».

Ὁ Ναὸς ἦταν καὶ εἶναι ὄντως παμμέγιστος καὶ μεγαλοπρεπέστατος. Ὅπως σημειώνει ὁ π. Γερ. Συμυρνάκης:¹⁷

«Τῇ 18ῃ Ὀκτωβρίου 1891 ἀποβιώσαντος τοῦ Δικαίου Θεοκλήτου, ἀνέλαβε τὴν διοίκησιν τῆς Σκήτης ὁ ἀρχιμανδρίτης Ἰωσήφ τῇ 1ῃ Φεβρουαρίου 1892, ἀνὴρ συνετὸς καὶ λίαν ἐνάρετος. Ἐπὶ τούτου δὲ ἀνηγέρθη ὁ πρὸ αὐτοῦ θεμελιωθεὶς καὶ μικρὸν ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν κτισθεὶς Καθολικὸς Ναὸς τῆς σκήτης, ὅστις εἶναι ρυθμοῦ γοτθικοῦ καὶ βυζαντινοῦ καὶ ἔχει πρὸ τῶν προφυλαίων, κωδωνοστάσιον ἐπιστεφόμενον ὑπὸ θόλου, ἐφ' οὗ, ὡς καὶ ἐπὶ τῶν θόλων τοῦ Ναοῦ, ὑπάρχουσιν ἐπίχρσοι Σταυροί, ἀπὸ τῶν ὁποίων κρέμονται πρὸς διάκοσμον ἀγάχρσοι σφαῖραι. Τὸ τε κωδωνοστάσιον καὶ ὁ κεντρῶς θόλος φέρουσιν ἀλεξικέραυνα. Τὸ μὲν μήκος τοῦ Ναοῦ, μὴ συμπεριλαμβανομένου τοῦ κωδωνοστασίου, εἶναι 58.50 μ. τὸ δὲ πλάτος αὐτοῦ 33 μ. καὶ τὸ ὕψος 29 μ. ἀπὸ τοῦ δαπέδου. Τὸ βάθος τοῦ κτιρίου κατὰ τὸ ἀνατολικὸν μέρος, τοῦ ἐδάφους ὄντος ἐπικλινοῦς, εἶναι ἕως 12 μέτρων. Τὸ ὑπόγειον αὐτοῦ εἶναι διηρημένον εἰς δύο εὐρύτατα διαμερίσματα μετὰ παχέων ἀψίδων, διασκευασθὲν τὸ 1902 οὕτως ὥστε χρησιμεύσῃ ὡς δεῦτερος Ναός· κάτωθεν δὲ τούτου ὑπάρχει καὶ κατώγειον χρησιμεῦον ὡς ἀποθήκη. Ἡ ὕλη, ἐξ ἧς κατεσκευάσθη ὁ Ναὸς ἀπαρτίζεται ἐκ γρανίτου καὶ πλίνθων, τὰ δὲ διαζώματα ἐκ μαρμάρου 700 κυβικῶν μέτρων· καλλύνεται δ' ὁ Ναὸς δι' ἐννέα πυργίσκων, ἐπιστεφομένων δι' ἰσαριθμῶν κομψῶν πρασινοβαφῶν θόλων. Τὸ κωδωνοστάσιον, ὄν ὕψους 37 μ., κατεσκευάσθη ἐκ γρανίτου καὶ μαρμάρου· ὑπάρχουσι δὲ ἐν αὐτῷ 25 κώδωνες καὶ δύο παμμεγέθεις, ὧν ὀγκωδέστερος εἶναι βάρους ὡς ἐλέχθη 4329 ὀκάδων ὡς ἔγγιστα, εὐρισκόμενοι ἅπαντες ἐν τῷ κατωτέρῳ ὀρόφῳ. Ἐν τῷ ἀνωτέρῳ ὀρόφῳ αὐτοῦ ὑπάρχει ὠρολόγιον δεικνύον τὰς ὥρας εὐρωπαϊστὶ μετὰ τεσσάρων ὄψεων,

Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 23.6. 1900.

οὐτινος αἱ πλάκες εἶναι διαμέτρου ἑνὸς μέτρου καὶ ἔτι πλέον. Τὸ εἰκονοστάσιον τοῦ Ναοῦ, κατάχρυσον ὄν, ἐδωρήθη ὑπὸ πλουσίου ρώσσου, τοῦ μετέπειτα γενομένου μοναχοῦ Ἰννοκεντίου, ἀξίας 25.000 ρουβλίων αἱ δὲ ἐπ' αὐτοῦ καλλιτεχνικώτατοι εἰκόνες ἐγένοντο ἐν Ρωσσίᾳ».

ΚΕΙΜΕΝΟ

«ΑΓΙΟΝ ΟΡΟΣ

[ΤΟ ΣΑΡΑΪ ΚΑΙ Ο ΝΑΟΣ ΤΟΥ]¹⁸

Σαραΐ ἀποκαλεῖται κοινῶς ἡ ἐν Ἁγίῳ Ὁρει Ρωσικῇ κοινοβιακῇ μονῇ, ἡ ἐπ' ὀνόματι τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέου πρώην Βατοπεδινῆ Σκήτη, ἧς ὁ νέος παμμέγιστος ναὸς οὐτινος τὰ ἐγκαΐνια ἐτελέσθησαν ὡς τηλεγραφικῶς ἠγγέλθη ἡμῖν.

Ἐν τῷ κέντρῳ τῆς ἱεράς Χερσονήσου, ἐγγύτατα τῶν Καρεῶν, ὀλίγα βήματα –ἕνα περίπατον– πρὸς βορρᾶν τοῦ Πρωτάτου, ἐγείρονται τὰ τεῖχη τὰ ὑψηλὰ τοῦ Σεραγίου, ἑτέρου τούτου μελισσῶνος Ρωσικοῦ, μετὰ τὸ μέγα κοινόβιον τοῦ Ἁγίου Παντελεήμονος. Μετὰ τοὺς παχεῖς, ξανθοὺς, γαλανοὺς μοναχοὺς του, μετὰ τὴν πληθὴν τῶν νεανιῶν ἀγενείων ξανθῶν δοκίμων του, μετὰ τὰ ἄγρια εὐτραφῆ ὑποζύγια του, τοῦ Σαραγιοῦ τὰ ὑποζύγια, μετὰ τοὺς προγαστορας οἰκονόμους του, τοῦ Σαραγιοῦ τοὺς οἰκονόμους. Μετὰ τὸν ἑκατομμυριοῦχον μοναχόν, ρῶσσον πρίγκηπα, κοινοβιάσαντα πρό τινων ἐτῶν, ὅστις ἦλθεν εἰς τοὺς ἐσχάτους τούτους καιροὺς νὰ ὑπομνήσῃ ὅτι δὲν εἶναι μῦθος τὰ λεγόμενα περὶ τῶν βυζαντινῶν ἐκείνων βασιλέων, οἵτινες μετὰ τὴν παλατινὴν τῶν χλιδῆν ἦρχοντο τῷ καιρῷ ἐκείνῳ μετὰ τοῦ θεοῦ καὶ ἀγγελικοῦ σχήματος νὰ "μετονομασθῶσιν..." ἐν ταῖς ἐρημικαῖς τοῦ Ἄθωνος καλύβαις, ἅς μετεποίουν εἰς μικρὰς βασιλικὰς μονὰς. Οἱ βατοπεδῖνοι πατέρες οὐδέποτε ἐφαντάζοντο, ὅταν ἀπεμπόλουν τὴν σκήτην των, ὅτι ἀπὸ τὰς πενιχρὰς ἐκεῖνας καλύβας, θ' ἀνέκυπτον αἱ μεγαλοπρεπεῖς καὶ πανύψηλοι κόρδαι τῶν κελλίων τοῦ Σαραγιοῦ, τῶν ἀδιακόπως πληθυνομένων καὶ καταλαβόντων ὅλην τὴν κλιτὸν τοῦ λόφου, ἐφ'

Κωνσταντίνος Σπ. Τσιώλης

«Ο μέγιστος τῶν ναῶν τοῦ Ἄθωνος, τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος»

Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης

Ἡ „ΑΚΡΟΠΟΛΙΣ“
Ἐν Ἁγίῳ Ὄρει

Τὸ Σαράϊ

Ὅτε ἀπεφάσισα νὰ ἐπισκεφθῶ τὸ Σαράϊ, ἦτο δειλινόν. Ὁ ἥλιος κλίνων ἤδη ὀπισθεν τοῦ Ὄρους εἶχε σκιάσει ὅλην τὴν πρὸς τὴν βορείαν ἀκτὴν κλίσιν. Ἐλαφρὸν ἀπόγειον ἀπὸ τῶν καστανεῶν ἐξερχόμενον ψυχρότατον, ἔφερνε μαζί του τὴν ἄρητον ἐκείνην εὐωδίαν, τοῦ δάσους ἐκ ποικίλων δένδρων ἀποτελουμένου.

Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 3.4.1889.

οὗ ἐξαπλοῦται ἀληθές καὶ πραγματικὸν Σεράγιον, τὸ ρωσσικὸν Σαράϊ.

Ἀφότου ὁ τελευταῖος αὐτὸς ἡγούμενος καὶ ὁ πρῶτος ἐκρωσσίας τὴν βατοπεδινὴν σκῆτην, κολακεύων τοὺς πάντας μὲ τὰς εὐπροσηγορίας του καὶ τὰς δωρεάς του «φέλει φελόνι, φέλει πετραχεῖλι, ὅ,τι φέλει» κατῶρθωσε νὰ συμπίξῃ πολυφθογον καλιὰν ρώσων ἀβάδων, παρουσιάσθη ἡ ἀνάγκη ἰδρύσεως νέου Κυριακοῦ, ἦτο ναοῦ. Ἐκτοτε, πρὸ εἰκοσαετίας ἴσως, ἐτέθησαν τὰ θεμέλια τοῦ νέου τούτου ναοῦ, παρουσία τοῦ μεγάλου δουκὸς Ἀλεξίου, οὗ τὸ κροκκοβαφές καὶ βελούδινο κελλίον μὲ τὴν χρυσόπαστον κλίνην ἐπιδείκνυται τοῖς προσκυνηταῖς μετ' ἰδιαιτέρας ὑπερηφανείας. Ἡ βαρεία οἰκοδομὴ μὲ τὰ φρουριακὰ θεμέλια βραδύτατα ἐπροχώρει, κατ' ἄλλους μὲν διὰ λόγους ἀρχιτεκτονικούς, στερεώσεως τῶν θεμελίων, κατ' ἄλλους δὲ διὰ λόγους ἀργυρολογίας ἐκ μέρους τῶν ρώσων προσκυνητῶν. Τέλος ἐπερατώθη τὸ παρελθὸν θέρος ὁ ναός, μέγας, μαρμαρίνος, τρισυπόστατος, τρίκογχος, μὲ τρεῖς ὑψηλοὺς θόλους βυζαντινορωσσικοῦ ρυθμοῦ, τρεῖς καταπρασίνους θόλους μολυβδόσκεπάστους, μὲ τρεῖς χρυσοὺς σταυροὺς ἐπ' αὐτῶν, λάμποντας εἰς τὴν ἀκτινοβολίαν τοῦ ἡλίου, ὄρατους ἀπὸ τῶν ἀνατολικῶν τῆς Χερσονήσου ἀκτῶν. Οἱ τρεῖς οὗτοι παμμέγιστοι θόλοι μὲ τοὺς ἄλλους τοὺς πολυπληθεῖς τῶν ἐν Καρεαῖς Χιλιανδαρινῶν κελλίων τῶν ἐξαγορασθέντων ὑπὸ ρώσων, προσδίδουσιν ὄψιν ρωσσικῆς καλογερικῆς κωμοπόλεως εἰς τὰς σεμνὰς Καρεάς, ἧς τὰ βυζαντινὰ τῶν ἄλλων εἴκοσιν ἑλληνικῶν μονῶν κελλία, ἀραχιασμένα, κισσοστεφῆ, προβάλλουσιν ἀπὸ μέσα ἀπὸ τοὺς πυκνοὺς λεπτοκαρυῶνας, ἐκπληκτα, τρίβοντα τοὺς ὀφθαλμοὺς τῶν ἐνώπιον τῆς ἀπέφθου λάμπσεως τοῦ ρωσσικοῦ ἡλίου, τοῦ τόσον ἐκτυφλωτικοῦ ἐν τῇ Ἀνατολῇ.

Ὁ ναός οὗτος τοῦ Σαραγιού, ἐπὶ μαρμαρίνου ὑψηλοῦ βάθρου,

μὲ λαμπρὰ προπύλαια, μὲ ὀλόχρυσον τέμπλεον κ' εὐρυτάτους χοροὺς εἶναι ἤδη ἔτοιμος διὰ τὰ ἐγκαίνια, τὸ δάπεδόν του ὅλον ἐκ τετραγωνιδίων πολυτίμου σκληροῦ ξύλου, οἷα τὰ τῶν ἀνακτορικῶν αἰθουσῶν χορευτικὰ δάπεδα, ξύλινον ψηφιδωτόν. Οἱ τοῖχοι του πάλευκοι, ἀναμένοντες τοὺς ἀγιογράφους. Οἱ θόλοι του ὑψηλοὶ τρεῖς, κατάφωτοι. Ὅταν τεθῶσι καὶ τὰ ὀλόχρυσα εἰκονοστάσια, οἱ χρυσοὶ πολυέλαιοι καὶ αἱ πολυτελεῖς ρωσσικαὶ εἰκόνες θὰ καταστῇ ὁ ναός οὗτος τῆς ἄλλοτε πενιχρᾶς βατοπεδινῆς σκῆτης, ὁ μέγιστος τῶν ναῶν τοῦ Ἄθωνος, τὸ κάλλιστον κτίριον τοῦ αἰῶνος, βαρὺ μνημεῖον τῆς μέχρις Ἀνατολῆς κατελθούσης ρωσσικῆς τέχνης.

Ὁ ταξειδιώτης»

¹. Γεράσιμος Σμυρνάκης, *Ἅγιον Ὄρος*, τυπ. Ἀνέστη Κωνσταντινίδου, Ἀθήνα 1903, σ. 457.

². «Ὅμως στὸ Ὄρος συναντοῦμε στὰ τέλη τοῦ 19^{ου} αἰ. μὲ ἀρχὴς τοῦ 20^{ου} αἰ. τὸν Γλωσσιώτη ἀρχιτέκτονα Χριστόδουλο Κορφιᾶτη, ὁ ὁποῖος ἐργάστηκε στὴν Βατοπεδινὴ σκῆτη τοῦ Ἁγίου Ἀνδρέα, τὴ γνωστὴ ὡς “Σεράγιον” [...] Ὁ Χριστόδουλος Κορφιᾶτης, πού διέμενε στὸν Κάτω Μαχαλᾶ τοῦ δήμου τῆς Γλώσσης, γεννήθηκε περίπου τὸ 1824-5 καὶ ἀπεβίωσε στὴ Γλώσσα τὸν Φεβρουάριο τοῦ 1912» π. Κωνσταντίνος Ν. Καλλιανός, *Σύμμεικτα ἱστορικὰ καὶ λαογραφικὰ γιὰ τὴ Γλώσσα τῆς Σκοπέλου (17^{ου}-19^{ου} αἰ.)*, ἐκδ. Νησιῶδες, Θεσσαλονίκη 1912, σ. 154-5, 158.

³. Σμυρνάκης, σ. 457.

⁴. Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 23.6.1900.

⁵. Τὸ δημοσίευμα εἶναι ἀβιβλιογράφητο καὶ φυσικὰ δὲν περιλαμβάνεται στὴν ἐκδοσὴ τῶν ταξειδιωτικῶν τοῦ Μωραϊτίδη, *Μὲ τὸ βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια, Περιγραφαί, Ἐντυπώσεις*.

⁶. Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης, *Μὲ τὸ βορηᾶ τὰ κύματα. Ταξείδια, Περιγραφαί, Ἐντυπώσεις*, σειρὰ Γ', ἐκδ. Ἰω. Σιδέρη, Ἀθήνα 1924, σ. 144.

⁷. Ἰω. Ν. Φραγκούλας, *Ἀλέξανδρος Μωραϊτίδης (1850-1929)*, Βοστώνη 1950, σ. 15.

⁸. «Ἦσαν ὅλοι ἀπλούστατα ἐνδεδυμένοι [...] ἐπειδὴ ἦτο νηστεία τὴν ἡμέραν ἐκείνην (τεσσαρακοστὴ τοῦ Δεκαπενταγούστου) τὸ φαγητὸν ἦτο ὄλως λιτόν» *Μὲ τὸ βορηᾶ τὰ κύματα*, τ. Γ', σ. 139.

⁹. Ἀνώνυμος «Ἡ Ἀκρόπολις ἐν Ἁγίῳ Ὄρει. Τὸ Σαράϊ», Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 31.3.1889 καὶ Ἀκρόπολις φ. 3.4.1889.

¹⁰. *Μὲ τὸ βορηᾶ τὰ κύματα*, «Τὸ Σαράϊ», τ. Γ', σ. 137-148.

¹¹. Στὸ ἴδιο, σ. 138.

¹². Βλ. Φώτιος Δημητρακόπουλος, *Ὁ μοναχὸς Ἀνδρόνικος*, ἐκδ. Ergo, Ἀθήνα 2002, σ. 118. Φραγκούλας, σ. 15.

¹³. Σμυρνάκης, σ. 455.

¹⁴. Ἀνώνυμος, «Τὰ ἐγκαίνια τοῦ Ρωσσικοῦ ναοῦ εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος», Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 21.6.1900.

¹⁵. Ἀνώνυμος, «Ἀπόπλους ρωσσικῶν πολεμικῶν. Κατευθύνονται εἰς Ἅγιον Ὄρος», Ἐφ. Ἐμπρός, φ. 14.6.1900.

¹⁶. Ἀνώνυμος, «Οἱ Ρῶσοι εἰς τὸν Ἄθω. Ἰωακείμ ὁ Γ', ἐπικεφαλῆς τῶν ἐορταζόντων», Ἐφ. Ἐστία, φ. 23.6.1900.

¹⁷. Σμυρνάκης, σ. 455-6.

¹⁸. Ἐφ. Ἀκρόπολις, φ. 23.6.1900.